

František ŠMAHEL, *Basilejská kompaktáta. Příběh deseti listin*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2011

182 s., ISBN 978-80-7422-155-2

Kompaktáta – dalo by se říci obehnané téma. Ne tak v podání Františka Šmahela. Otázka „co jsou to kompaktáta“ není jen školskou otázkou vyžadující od studentů vyjmenování čtyř husitských požadavků, ale také složitým badatelským problémem stanovit, které dokumenty lze pod uvedený pojem zahrnout. Takový úkol si uložil autor knížky, která přinesla řadu zajímavých zjištění a nových pohledů.

Vstupní kapitola pojednává o organizaci koncilu v Basileji. Zprostředkovává českému publiku skutečnosti obsažené v zahraniční literatuře, známé odborné veřejnosti, opomíjené však v historiografii domácí a skryté běžnému čtenáři. Vedle faktografie vztahující se k událostem spojeným s pobytem české husitské delegace v Basileji se nám tak přibližují i zdánlivě obyčejná fakta o koncilním (snad raději než konciliárním) provozu: samosprávě koncilu, jeho administrativě, fungování kanceláře a registratury, o její písemné produkci. Obor diplomatika se tu stává místo postochu studentů dobrodružstvím a napínavým čtením. Druhý celek těchto prolegomen obsahuje medailonky osobností, které tvořily koncilní legace vyslané do Čech k jednání s husity. I tato část přispívá k rozšíření obzoru a souvislostí při sledování čistě bohemikálních dějů představením evropsky významných osob, které do jednání zasáhly.

Druhá a třetí kapitola jsou přepracovanými studii, které F. Šmahel již publikoval na jiných místech. Text doznal jen kosmetické úpravy, došlo k zestručnění poznámkového aparátu ve prospěch odkazů na prameny a redukci ostatních citací. Naopak bylo souborné vydání zhodnoceno doplněním obrazové přílohy.

V druhé kapitole sleduje autor podrobně postup jednání mezi Čechy a basilejskými legáty. Využil latinských deníků psaných koncilními legáty nebo jejich písaři, které podrobně přibližuje českému čtenáři. K jednání v Basileji existuje bohatá literatura, z níž Šmahel podává svěží zkratku ověřenou pramennými odkazy. Dospívá tak až ke konečnému uzavření a vyhlášení kompaktát v Jihlavě a k závěrečnému jednání českého poselstva v Basileji na konci roku 1437. Ústřední linií celého výkladu je vystopování dílčích úmluv, které vznikly v rozmezí let 1433–1437 a staly se podkladem pro konečné dohody, a vymezení

dokumentů, které mohou být počítány do souboru zvaného kompaktáta. Zatímco první verze studie vyústila ve výčet osmi základních listin, které tvoří soubor tzv. basilejských kompaktát, knižní verze tento přehled neobsahuje, resp. přesouvá ho do exkurzů, kde figuruje v rozpracovanější podobě, a to již v počtu deseti kusů. Detailní pozornost obsahu jednotlivých listin pak vrací do hry podstatu dobového diskurzu o husitském programu a neomezuje se jen na stručná konstatování existence sporů a složitých jednání mezi Čechy a koncilními legáty, jak k tomu bývá nucena syntetizující literatura.

Následující kapitola přináší úvahu o počtu originálních stejnopisů, jejich jazykových variantách a způsobu zpečetění, mapuje osudy kompaktátních listin, pokud to dovolují pramenné zprávy, zjišťuje jejich někdejší i současné uložení (dochovány jsou jen dva originály, všechny ostatní texty jsou známy jen z neověřených opisů) a přibližuje situace, kdy se k nim česká společnost vracela. Takovou příležitostí byla návštěva kardinála Carvajala v Praze v roce 1448 a jeho pokus odvézt jeden z originálů (zřejmě ten, který byl tehdy uložen na Staroměstské radnici). Přelomovým momentem v historii kompaktát v českých zemích byl bezesporu rok 1462. Také při popisu průběhu událostí v Římě v březnu tohoto roku se Šmahel soustřeďuje především na zmínky o znalosti obsahu a vlastnictví opisů či originálů kompaktátních listin papežem Piem II. Pro identifikaci kompaktátních listin a ověření naší představy, co k nim bylo počítáno, v konfrontaci s dobovým viděním byl však nejdůležitější rok 1478, kdy byla na srpnovém shromáždění utrakvistických stavů provedena prohlídka „15 kompaktátních listin“. Šmahel využil jejich dosud opomíjený seznam z vídeňského rukopisu 4488, který dovoluje až na nepatrné výjimky skutečně identifikovat jednotlivé kusy. Soubor nebyl tak úplný, jak by dnešní důsledný historik očekával, zvláště některé dokumenty ze série Zikmundových ústupků a privilegií nebyly pro tu chvíli součástí ohledávané kolekce.

Šmahel se nezastavil ani u roku 1478. Závěr třetí kapitoly pojednává o roli kompaktát ve stavovské politice let 1481–1518. Shledává zmínky o listinných originálech v 16. století a dochází až do časů, kdy kompaktáta přestala českou společností zajímat a spěla ke svému epilogu – vypuštění ze zemské legislativy (1567). Kompaktáta opouštějí dějinnou scénu a jejich osudy ústí v knize poněkud do ztracena, aniž bychom se dozvěděli, které zmínky jsou poslední, a jak mohly originály skončit.

Velmi cennou a dosud nepublikovanou partii knihy představují Exkurzy, které zdaleka nejsou jen pomocným přívažkem výkladu. Exkurz A představuje deset kompaktních listin vyhlášených v Jihlavě, a to s detailním popisem jednotlivých částí, aby bylo možné výhledově přiřazovat k jednotlivým dokumentům případně nově nalezené opisy. Tento exkurz je tak i pohledem do autorovy dílny a ukázkou precizní přípravy na vlastní výklad. Cenný materiál obsahují i exkurzy následující – přehled rukopisného dochování kompaktních, přetisk textů z výše zmíněného vídeňského rukopisu a přehled staročeských překladů kompaktních. Prvá desetiletí 16. století přinesla poslední vzepětí zájmu o kompaktní jako živý historický dokument. Výrazem toho bylo trojí vydání jejich textu tiskem (1501 /?/, 1513 a 1518). Popis a ocenění těchto starých tisků zaplňuje dva z celkového počtu sedmi exkurzů. Materiálovou část pak uzavírá obsahová analýza tzv. císařských kompaktních.

Dobová představa, co vše má být pod pojem kompaktní zahrnuto, nebyla ustálena, proto ani dnes nemůžeme jednoznačně odpovédět na otázku položenou v úvodu. Také Šmahelova práce nabízí několik výčtů listin o různém počtu členů: jeho seznamy totiž podávají různé varianty pohledu na problém, aniž by vlastně autor nakonec vymezil, co jsou ona „pravá“ kompaktní, a proč počet kolísá od 8 do 15 listin. Variabilitu způsobují mj. přidružené kusy jako pověřovací listiny basilejských legátů, které byly v danou chvíli důležité, a proto přiřazované k ostatním listinám, s odstupem času však svoji historickou důležitost ztrácely. Rozptýl pak zvyšují i tzv. kompaktní císařská, tedy ústupy „navíc“ ze strany Zikmunda.

Publikace je vybavena 21 vyobrazeními pečeti a písemností dochovaných v originále (do souboru kompaktních patří jen č. 13 a 14 z roku 1436 z vídeňského archivu), ukázkami tisků kompaktních, portréty některých osobností, o nichž je v textu řeč, a dalšími ilustracemi. Zvláště u pečeti je na závalu nedostatečná kvalita reprodukcí, k níž přispěl mj. malý formát publikace. Bibliografie připojená na konci knihy ukazuje, kolik zájmu již bylo kompaktním věnováno. Překvapivě tam nenacházíme autorovu studii o čtyřech articlech ze sborníku Jihlava a Basilejská kompaktní (1992), uvedena je pouze její novější německá verze. Glosář méně obvyklých výrazů (především z oblasti diplomatiky) bude jistě vítán řadou čtenářů, neboť publikace je určena nejširší skupině zájemců a pojmy označující části listiny nebo úředníky a provoz středověké

kanceláře bývají kamenem úrazu i pro studenty historických oborů.

F. Šmahel dokázal v této útlé publikaci, že i „příběh deseti listin“ může být napínavý, aniž by bylo třeba slevovat z náročnosti specializovaného výkladu, a zároveň že i k tématu mnohokrát obehnanému lze říci dost nového. Jak autor zmiňuje v předmluvě, kniha by měla být svými analytickými studiemi i materiálovými exkurzy přípravou na budoucí edici kompaktních, která jsou dodnes k dispozici pouze v starobylém vydání Františka Palackého. Doufejme, že se edičního počínu záhy dočkáme.

BLANKA ZILYNSKÁ

Karolina JUSTOVÁ, *Tůma Přeloučský: Muž znamenitý, kterýž mnohé převyšoval*, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu, Praha 2011

218 s., ISBN 978-80-7290-505-8

Knihy Karoliny Justové je její prvotinou a z nepřímých údajů lze dovodit, že se úzce váže k jejímu (magisterskému) studiu na katedře dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty UK v Praze. Volbou tématu se práce řadí k bádání o rané jednotě bratrské, již se však již několik desítek let monografická zpracování spíše vyhýbají. Především v rozsahu podchycení pramenné základny zůstává pohříchu stále nedostizenu práce Jaroslava Golla *Jednota bratrská v XV. století* (1883–1886, resp. 1916), kterou zatím nedokázala v plnosti nahradit ani syntéza Josefa Theodora Müllera či Rudolfa Říčana. I když kniha Karoliny Justové o nic takového neusiluje, je v tomto ohledu svébytným příspěvkem.

Těžiště práce spočívá v prvním soustavném zmapování života a díla významné postavy zakladatelské generace jednoty, voleného kněze a od roku 1501 i biskupa Tomáše z Přelouče alias Tůmy Přeloučského († 1518). Bylo by však nekorrektní zatajit, že badatelsky a editorský významný kus cesty autorce prokrestily již práce Vojtěcha Sokola, což ona sama nijak nepopírá. Kniha spolu s úvodem čítá 14 kapitol a uzavírá ji cenná edice českých *Cedulí bratra Šimona*, dochovaných v unikátním tisku Pavla Olivetského z roku 1507; edice je opatřena důkladnou vydavatelskou poznámkou. Ačkoliv nechýbí seznam použitých pramenů a literatury včetně německého resumé, jistým nedostatkem se jeví absence rejstříku,